

До питання про формування українського внутрішнього ринку

Українські землі, розділені штучними кордонами, довгий час перебували під іноземним гнітом. У спільній боротьбі проти своїх гнобителів зміцнювалися економічні, культурні взаємозв'язки між західними і східними регіонами України, населення яких спілкувалося між собою рідною національною мовою. Економічні відносини між Галичиною і Наддніпрянщиною проявлялися у зростанні торгівлі. Сіль, важливий продукт споживання подолян, волинян, завозився із Коломиї і, навіть, Солотвина, що на Закарпатті. Розвиткові економічних зв'язків сприяло також переселення селян, міщан із однієї частини українських земель до іншої під час війни між воюючими сусідніми державами і після повстань.

У XVI ст. поживавилася господарська діяльність в розвинених західноєвропейських державах - розвивалась промисловість, міста, збільшувалося число неземлеробського населення. Революція цін, спричинена впливом дешевого золота і срібла із Нового Світу, призвела до значного попиту на хліб, м'ясо та інші продукти. Польська шляхта, скориставшись цим, почала пристосовувати свої маєтки до потреб ринку, створювати фільварки - комерційно орієнтовані господарства. На Україні фільварки з'явилися спочатку в Галичині, а потім на Поділлі і Волині. Щоб більше захопити і освоїти земель, магнати заохочували селян переселятися у мало заселені райони Придніпров'я на межі лісу і степу, де з часом виникли козацькі слободи.

Люблінська унія 1569 р., безсумнівно, мала негативне значення для подальшої долі українського народу. Вхідження, хоч і не добровільне, Галичини, Поділля, Придніпров'я до однієї держави, хотіли цього чи ні королі, магнати і шляхта, відкривало можливість для більших суспільно-політичних, культурних та економічних зв'язків українського народу.

Головними промисловими центрами на Україні в епоху середньовіччя були міста Київ, Львів, Луцьк, Кам'янець-Подільський. Шляхта всіляко обмежувала економічне зростання українських міст, права ремісників, купців, міщан звела нанівець, обкладала їх

великими податками, митом, розпалювала міжнаціональну, релігійну ворожнечу. Хоч господарство в цілому мало натуральний характер, та все ж на Україні розвивалася деревообробна, шкіряна промисловість, будувалися поташні, селітроварні підприємства, млини, гути, рудні тощо. Промислові вироби не тільки задовольняли потреби місцевого населення, але і йшли на зовнішній ринок. За межі України вивозився поташ, хліб, прядиво, хутро, шкіри тощо. Українські землі, захоплені шляхетською Польщею, були тим національним районом, якому належало провідне місце в окремих галузях промисловості і сільського господарства. В кінці XVI - першій половині XVII ст. вони втягувалися в орбіту загальнонаціонального життя, формувалася їх національна свідомість, оживали традиції своєї власної державності і стремління її відбудови. В цих умовах поступово йшов процес формування національного ринку.

З метою більшого виробництва хліба, що користувався попитом на зовнішньому ринку, на Україні поступово освоювали цілині і перелогові землі, збільшувалася кількість землеробського населення. Головні водні артерії: Дніпро, Південний та Західний Буг, Дністор та їх притоки полегшували доставку сільськогосподарської продукції на внутрішній і зовнішній ринок, зв'язували українські райони, сприяли взаємному товарообміну між ними. Розвиток товарного виробництва спричиняв посилення експлуатації селянства, вів до загострення класової і національно-визвольної боротьби.

Спільність економічного і культурного життя українського народу у складі однієї держави - Польщі вело до об'єднання окремих національних ринків в один внутрішній ринок. Збут сільськогосподарських і промислових товарів відбувався на ярмарках і базарах, започаткованих ще в Київській Русі. За підрахунками І.О.Гуржія, до 1654 р. на Україні виникло 148 ярмарків, з 1654 до 1793 р. - 1101 ярмарок. Ярмарки були місцями збуту та придбання товарів. Через них здійснювався економічний зв'язок між містом і селом, Україною та її сусідами - Польщею, Московською державою, Молдавсією, Балканами, Кримом, Туреччиною та іншими. Товарообіг на українських ярмарках в XVI-XVII ст. був не значним.

Визвольна війна 1648-1654 рр. відновила процес формування української державності, підготувала ґрунт для складання капіталістичного укладу. У середині XVII ст. починає створюватися

український внутрішній ринок. На його розвиток негативно впливала феодально-кріпосницька система в економіці України та колоніальний гніт, що гальмував процес формування купецького стану у середовищі українського народу. Конкурентами купців у торгівлі виступали окремі селяни та козаки, які поступово накопичували капітал. Як повідомляє Орест Субтельний, заповіт ресестрового козака на ім'я Тишко Воловича в кінці XVI ст. включав будинок у Чигирині, два мастки зі ставками для риби, ліси і пасовиська, 120 вуликів, 3 тис. золотих злитків (із них тисяча в позиції під великі проценти). Серед запорожців таких заможних козаків у XVII ст. зустрічалося чимало.

Розвиткові товарного виробництва на Україні у середні віки сприяла як внутрішня, так і зовнішня торгівля. Участь українських земель у зовнішній торгівлі особливо стала посилюватися в кінці XVII - початку XVIII ст. Українські міста, особливо Галичини, Запорозжя, Закарпаття, Поділля приваблювали іноземних купців збіжжям, шкірами, хутром, поташем та іншими землеробськими і промисловими виробами.

Політика польсько-шляхетського уряду в цілому не перешкоджала зовнішній торгівлі. Німецькі, польські, угорські купці не тільки знаходилися під захистом держави, але й користувалися значними пільгами в порівнянні із українськими купцями, ремісниками, міщанами. Задовольняючи інтереси шляхти, королівський уряд дозволяв іноземним купцям, на відміну від місцевого населення, без перешкод займатися промисловою та торгівельною діяльністю в українських містах.

Економічний розвиток України спонукав поглибленню внутрішнього ринку. За кордон збувалися із України збіжжя, шкіри, худоба, вовна, мед, віск, щоголовий ліс. Найбільше експортних товарів направлялося в Польщу, Австрійську імперію, Лівонію, Крим. Головні статті імпорту торгівлі складали промислові вироби, дорогоцінності та різні заморські ласощі. Їх реалізували на українських ярмарках, базарах.

В умовах формування внутрішнього українського ринку посилювалися економічні зв'язки між окремими районами - Галичиною, Волинною, Поділлям, Київщиною, Закарпаттям, Запорозжям. Одночасно підтримувалися зв'язки України із Польщею, Білорусією, Московською державою, Прибалтикою. Через Україну

перевозилися різні товари із Росії, Білорусії, Польщі як на захід, так і на схід.

У складних умовах національно-визвольної боротьби в другій половині XVII ст. формувалася українська національна державність, складався її внутрішній національний ринок.